

मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशाप्रमाणे
राज्यातील न्यायिक अधिकाऱ्यांना दुसऱ्या राष्ट्रीय
न्यायिक वेतन आयोगाने केलेल्या शिफारशीनुसार
भत्ते व तद्अनुषंगिक बाबी लागू करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

विधि व न्याय विभाग,

शासन निर्णय क्र. एचसीटी १२२२/१०६५/प्र.क्र.१६३(भाग-२)/का-३,

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक :- ०६ फेब्रुवारी, २०२४.

पहा :- १) शासन निर्णय क्र. एचसीटी -२००९/प्र.क्र.१४१/का-३, दि.२२/१०/२०१०

२) शासन निर्णय क्र. एचसीटी -२००९/प्र.क्र.१४१/का-३, दि.०५/०१/२०११

३) मा.सर्वोच्च न्यायालयाचा रीट याचिका क्र.६४३/२०१५ मधील दिनांक

२७/०७/२०२२ व १९/०५/२०२३ रोजीचा न्यायनिर्णय.

४) शासन निर्णय क्र. एचसीटी-१२२२/१०६५/प्र.क्र.१६३का-३, दि.२७/०९/२०२२.

५) शासन निर्णय क्र.एचसीटी-२०१८/१३३/प्र.क्र.४३/का-३, दि.२४/०३/२०२३.

६) शासन निर्णय क्र.एचसीटी-१२२२/१०६५/प्र.क्र.१६३(भा-१)/का-३, दि.१८/०८/२०२३.

७) मा. सर्वोच्च न्यायालयाचा रीट याचिका क्रमांक ६४३/२०१५ मधील दि.

०४/०१/२०२४ रोजीचा न्यायनिर्णय.

प्रस्तावना:-

माननीय सर्वोच्च न्यायालयातील रीट याचिका (दिवाणी) क्रमांक ६४३/२०१५, अखिल भारतीय न्यायिक अधिकाऱ्यांची संघटना-विरुद्ध-केंद्र शासन व इतर, या प्रकरणात न्यायिक अधिकाऱ्यांच्या वेतन व इतर भत्यांमध्ये सुधारणा करण्यासाठी, मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दुसऱ्या राष्ट्रीय न्यायिक वेतन आयोगाची (मा.न्या.रेड्डी आयोग) स्थापना केली होती. मा.न्या.रेड्डी आयोगाने या संदर्भात आपला अहवाल जानेवारी, २०२० मध्ये मा. सर्वोच्च न्यायालयात सादर केला.

२. मा. सर्वोच्च न्यायालयाने रीट याचिका क्रमांक ६४३/२०१५ या प्रकरणात दि.२७/०७/२०२२ व दि.१९/०५/२०२३ रोजी आदेश दिले असून, त्या आदेशान्वये देशातील सर्व राज्यांना मा.न्या.रेड्डी आयोगाने वेतन, सेवानिवृत्ती वेतन व सेवानिवृत्तीचे इतर लाभांबाबत केलेल्या शिफारशी जिल्हा न्यायालयांतील कार्यरत व सेवानिवृत्त सर्व न्यायिक अधिकाऱ्यांना लागू करून, सदर शिफारशींची अंमलबजावणी दि.०१/०१/२०१६ पासून करण्याचे आदेशीत केले. त्या अनुषंगाने राज्य शासनाने दि.२७/०९/२०२२ व दि.१८/०८/२०२३ रोजी शासन निर्णय निर्गमित केले आहेत.

३. तदनंतर मा. सर्वोच्च न्यायालयाने दिनांक ०४/०१/२०२४ रोजीच्या आदेशान्वये न्यायिक अधिकाऱ्यांना मा.न्या.रेड्डी आयोगाने सुधारीत भत्ते व इतर लाभांबाबत केलेल्या शिफारशी स्वीकारून त्याची अंमलबजावणी करण्याबाबत व थकबाकी प्रदान करण्याबाबत सर्व राज्य शासनांना निर्देश दिले आहेत. त्याअनुषंगाने मा.न्या.रेड्डी आयोगाने शिफारस केल्यानुसार सुधारीत भत्ते व इतर लाभ राज्यातील न्यायिक अधिकाऱ्यांना लागू करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. करिता शासन खालील प्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय :-

मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या दिनांक ०४/०१/२०२४ रोजीच्या आदेशान्वये मा.न्या.रेड्डी आयोगाने केलेल्या शिफारशीनुसार शासन राज्यातील न्यायिक अधिकाऱ्यांना पुढीलप्रमाणे भत्ते व इतर लाभ लागू करण्यास याद्वारे मंजूरी देत आहे.

१. घरबांधणी अग्रीम (House Building Advance):-

अ) राज्यातील न्यायिक अधिकाऱ्यांना केंद्र शासकीय कर्मचाऱ्यांप्रमाणे घरबांधणी अग्रीम अनुज्ञेय राहिल. तथापि, सध्या राज्यात न्यायिक अधिकाऱ्यांना राज्य शासकीय कर्मचाऱ्यांप्रमाणे घरबांधणी अग्रीम मंजूर करण्यात येत आहे, म्हणून न्यायिक अधिकाऱ्यांना घरबांधणी अग्रीमाची मागणी सध्या राज्यात प्रचलित असलेल्या पद्धतीप्रमाणे किंवा केंद्र शासकीय कर्मचाऱ्यांप्रमाणे करता येईल.

ब) न्यायिक अधिकाऱ्यांना खाजगी व्यक्तीकडून तयार घर घेण्यासाठी देखील घरबांधणी अग्रीम अनुज्ञेय करण्यात येत आहे. सदर घर खरेदीपूर्वी संबंधीत न्यायिक अधिकाऱ्यांनी मा.उच्च न्यायालयाची परवानगी घेणे आवश्यक राहिल.

२. पाल्यांचा शैक्षणिक भत्ता (Children Education Allowance) :- राज्यातील सर्व न्यायिक अधिकाऱ्यांना केंद्र शासकीय कर्मचाऱ्यांप्रमाणे पाल्यांचा शैक्षणिक भत्ता अनुज्ञेय राहिल. सदर भत्ता हा केंद्र शासनाकडील ओएम नं.ए२७०१२/०२/२०१७ - ईएसटीटी (एएल), कर्मचारी, सार्वजनिक तक्रारी आणि निवृत्ती वेतन मंत्रालय, कर्मचारी आणि प्रशिक्षण विभाग दि.१६/०८/२०१७ व दि.१६/०७/२०१८ आणि त्यात वेळोवेळी झालेल्या सुधारणांच्या अनुषंगाने पुढीलप्रमाणे देय राहिल -

- अ) पाल्यांच्या इयत्ता बारावी पर्यंतच्या शिक्षणासाठी प्रत्येक पाल्यांकरिता (फक्त दोन पाल्यांसाठी) निश्चित (Fixed) शैक्षणिक भत्ता दरमहा रक्कम रु.२,२५०/- आणि वसतिगृह अनुदान दरमहा रक्कम रु.६,७५०/- लागू करण्यात येत आहे.
- ब) विशेष गरजा असणाऱ्या पाल्यांसाठी (Children with special needs) उक्त “अ” येथील भत्ता व अनुदान दुप्पट राहतील.
- क) जेव्हा महागाई भत्त्याच्या दरात ५० % वाढ होईल, तेव्हा सदर भत्ता व अनुदानामध्ये प्रत्येक वेळी २५ % ची वाढ होईल.
- ड) उपरोक्त शैक्षणिक भत्त्याची प्रतिपूर्ती स्वप्रमाणपत्राच्या आधारे करण्यात यावी.
- इ) उपरोक्त वसतिगृह अनुदानाच्या प्रतिपूर्तीकरिता पाल्य वसतिगृहात दाखल असल्याबाबतचा पुरावा सादर करणे आवश्यक राहिल.
- ई) उपरोक्त भत्ता व अनुदान सन २०१९-२०२० या शैक्षणिक वर्षापासून अनुज्ञेय राहिल.

३. शहर पूरक भत्ता (City Compensatory Allowance):-

सदर भत्ता रद्द करण्यात येत आहे, तथापि, यापूर्वी देण्यात आलेल्या सदर भत्त्याची वसुली संबंधीत अधिकाऱ्यांकडून करण्यात येऊ नये.

४. अतिरिक्त कार्यभारासाठी विशेष भत्ता (Concurrent Charges Allowance):-

- अ) न्यायिक अधिकाऱ्याकडे कामकाजाच्या सलग १० दिवसांपेक्षा अधिक कालावधीसाठी जर दुसऱ्या न्यायालयाचा कार्यभार सोपविण्यात आला असेल तर, अतिरिक्त कार्यभार धारण केलेल्या पदासाठीच्या वेतन स्तरामधील किमान मूळ वेतनाच्या १० टक्क्याच्या कमाल मर्यादेत दरमहा भत्ता मा.उच्च न्यायालय ठरवून देईल, त्या निकषांप्रमाणे देय राहील.
- ब) उपरोक्त भत्ता सुधारित वेतनावर दि.०१/०१/२०१६ पासून अनुज्ञेय राहील.

५. वाहतुक व इंधन भत्ता (Conveyance/Transport Allowance):-

- अ) पहिल्या राष्ट्रीय न्यायिक वेतन आयोगाने (मा.न्या.शेड्टी आयोग) शिफारस केलेली पूल-कार सुविधा कालांतराने बंद करण्यात यावी. तथापि, जर न्यायिक अधिकारी पूल-कार सुविधा घेण्यास इच्छुक असतील तर, वाहतुक व इंधन भत्ता सोडून देण्याच्या अटीवर पूल-कार सुविधा चालू ठेऊ शकतील. तीन (३) न्यायिक अधिकारी मिळून १ पूल-कार अनुज्ञेय राहील.
- ब) ज्या न्यायिक अधिकाऱ्यांकडे स्वतःच्या अथवा पती / पत्नीच्या नावे चारचाकी वाहन आहे, त्यांना सदर वाहनाची देखभाल, दुरुस्ती व वाहन चालकाच्या खर्चापोटी दि.०१/०१/२०१६ पासून दरमहा रु. १०,०००/- या दराने भत्ता देय राहील. सदर भत्ता दि.०१/०१/२०२१ पासून दरमहा रु.१३,५००/- या वाढीव दराने अनुज्ञेय राहील.
- क) स्वतःचे चारचाकी वाहन नसलेले व पूलकार सुविधा घेत नसलेले न्यायिक अधिकारी उपरोक्तप्रमाणे वाहतुक भत्ता मिळण्यास पात्र राहतील. तथापि, ते इंधन भत्ता मिळण्यास पात्र नसतील.
- ड) उपरोक्त भत्त्याव्यतिरिक्त महानगरे, महानगरपालिका व जिल्ह्यांची ठिकाणे अशा शहरांसाठी दरमहा १०० लिटर आणि इतर भागात ७५ लिटर पेट्रोल/डिझेल/इंधन खर्चाची प्रतिपूर्ती अनुज्ञेय राहील.
- इ) सध्या स्वतंत्र कार्यालयीन वाहन अनुज्ञेय असलेल्या न्यायिक अधिकाऱ्यां व्यतिरिक्त पुढील न्यायिक अधिकारी नामे संचालक, न्यायिक प्रशिक्षण अकादमी/संस्था, प्रमुख न्यायाधीश, कौटुंबिक न्यायालये व सचिव-जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण यांना स्वतंत्र कार्यालयीन वाहन अनुज्ञेय राहील.
- ई) शासकीय वाहन अनुज्ञेय असणाऱ्या न्यायिक अधिकाऱ्यांना सदर वाहनाचा खाजगी वापर दरमहा ३०० किलोमीटरच्या मर्यादेत विनामुल्य अनुज्ञेय राहील.
- उ) जे न्यायिक अधिकारी शासकीय वाहनाचा वापर करीत आहेत त्यांना उपरोक्त वाहतुक व इंधन भत्ता अनुज्ञेय राहणार नाही.
- ऊ) सर्व न्यायिक अधिकाऱ्यांना त्यांच्या खाजगी वाहनावर “न्यायाधीश” लिहिण्याची मुभा राहील.

ऐ) न्यायिक अधिकाऱ्यांना रुपये १० लाख इतक्या मर्यादेपर्यंत वाहन कर्ज चार (४) टक्के सरळ व्याज दराने अनुज्ञेय राहिल. त्याकरिताची कर्ज मंजूरीची प्रक्रिया प्राधान्याने करावी.

६. महागाई भत्ता (Dearness Allowance):-

कार्यरत तसेच सेवानिवृत्त न्यायिक अधिकाऱ्यांना केंद्रशासनाप्रमाणे महागाई भत्ता अनुज्ञेय राहिल.

७. रजा रोखीकरण (Earned Leave Encashment):-

न्यायिक अधिकाऱ्यांना खालीलप्रमाणे रजा रोखीकरण अनुज्ञेय असेल :

- सेवानिवृत्तीचे वेळी जास्तीत जास्त ३०० दिवसांचे रजा रोखीकरण अनुज्ञेय राहिल.
- २ वर्षांच्या गट वर्षात ३० दिवसांच्या रजेचे रोखीकरण अनुज्ञेय राहिल.
- रजा प्रवास सवलत (LTC) करिता एका वेळी १० दिवसांची रजा रोखीकरण सवलत अनुज्ञेय राहिल. (पूर्ण सेवा कालावधीमध्ये जास्तीत जास्त ६० दिवस - एकावेळी १० असे एकूण ६ वेळा)
- उक्त २ व ३ मधील सवलत ही न्यायिक अधिकाऱ्यांना त्यांच्या सेवानिवृत्तीच्या वेळी दिल्या जाणाऱ्या ३०० दिवसांच्या रजा रोखीकरणाच्या व्यतिरिक्त असेल.
- सेवानिवृत्त झालेल्या न्यायिक अधिकाऱ्यांना सेवानिवृत्तीचे वेळी असुधारीत वेतनाप्रमाणे दिलेली रजा रोखीकरणाची रक्कम समायोजित करून, सुधारीत वेतनाच्या अनुषंगाने येणारी फरकाची रक्कम तीन महिन्यांच्या आत अदा करण्यात यावी.
- न्यायिक अधिकाऱ्यांना सेवानिवृत्तीचेवेळी रजा रोखीकरणातून उक्त २ व ३ मधील नमूद रजा रोखीकरणाचे दिवस वजा केल्यामुळे त्यांना सेवानिवृत्तीच्या वेळी अनुज्ञेय असलेली ३०० दिवसांपेक्षा कमी रजा रोखीकरणाची रक्कम दिली गेली असल्यास, फरकाची रक्कम जोडपत्र “अ” मधील उदाहरणाप्रमाणे देण्यात यावी.
- उपरोक्त भत्त्याची सवलत दि.०१/०१/२०१६ पासून अनुज्ञेय राहिल.

८. वीज व पाणी आकार (Electricity and Water Charges):-

न्यायिक अधिकाऱ्यांना मासिक वीज व पाणी आकाराच्या एकूण प्रत्यक्ष देयकाच्या ५०% रकमेची प्रतिपूर्ती अनुज्ञेय राहिल. सदर प्रतिपूर्तीसाठी देयकाची रक्कम भरल्याची पावती सादर करणे अनिवार्य राहिल व अशी प्रतिपूर्ती प्रत्येक तिमाहीनंतर देय असेल. सदर वीज व पाणी देयकाच्या प्रतिपूर्तीची मर्यादा खालीलप्रमाणे राहिल:

पदनाम	वीज वापर युनिट	पाणी वापर प्रमाण
जिल्हा न्यायाधीश	प्रति वर्ष ८००० युनिटस्	प्रति वर्ष ४२० केएलएस
दिवाणी न्यायाधीश	प्रति वर्ष ६००० युनिटस्	प्रति वर्ष ३३६ केएलएस

९. उच्च शिक्षण भत्ता (Higher Qualification Allowance):-

अ) न्यायिक अधिकाऱ्यांनी विधि शाखेत पदव्युत्तर पदवी (एल एल.एम.) प्राप्त केल्यास त्यांना ३ आगाऊ वेतनवाढ अनुज्ञेय राहतील. तसेच त्यांनी विधि शाखेत

विद्यावाचस्पती (पीएच.डी.) प्राप्त केल्यास त्यांना आणखी १ आगाऊ वेतनवाढ अनुज्ञेय राहिल.

- ब) उक्त आगाऊ वेतनवाढ मिळाल्यानंतर, अन्य कोणत्याही विषयामध्ये न्यायिक अधिकाऱ्यांनी पदव्युत्तर पदवी अथवा पीएच.डी. प्राप्त केली असल्यास, अशा अतिरिक्त पदवीबाबत कोणतीही वेतनवाढ अनुज्ञेय राहणार नाही.
- क) न्यायिक अधिकाऱ्यांनी शासकीय सेवेत येण्यापूर्वी अथवा शासकीय सेवेच्या संपूर्ण कालावधीत विधि शाखेत पदव्युत्तर पदवी अथवा पीएच.डी. प्राप्त केल्यास उक्त आगाऊ वेतनवाढ अनुज्ञेय राहिल.
- ड) विधि शाखेत पदव्युत्तर पदवी किंवा पीएच.डी., शासकीय सेवेत प्रवेश करण्यापूर्वी प्राप्त केली असेल तर, अशा अधिकाऱ्यांना शासकीय सेवेतील प्रवेशाच्या दिनांकापासून आणि शासकीय सेवेत प्रवेश केल्यानंतर प्राप्त केली असेल तर, अशा अधिकाऱ्यांना पदव्युत्तर पदवी/ पीएच.डी. प्राप्त केल्याच्या दिनांकापासून उक्त आगाऊ वेतनवाढ अनुज्ञेय राहिल.
- इ) न्यायिक अधिकाऱ्यांनी नियमित अर्धवेळ किंवा पूर्णवेळ किंवा दूरस्थ (Distant) किंवा इतर यु.जी.सी. मान्यताप्राप्त शैक्षणिक अभ्यासक्रमाद्वारे शिक्षण घेवून विधि शाखेत पदव्युत्तर पदवी किंवा पीएच.डी. प्राप्त केली असल्यास उक्त प्रमाणे आगाऊ वेतनवाढ अनुज्ञेय राहिल.
- ई) कायद्याची पदव्युत्तर पदवी किंवा पीएच.डी. प्राप्त केल्यामुळे मिळणाऱ्या उक्त आगाऊ वेतनवाढ हया सर्व संवर्गातील न्यायिक अधिकाऱ्यांना, जसे दिवाणी न्यायाधीश पहिली व दुसरी आश्वासित प्रगती योजना, पदोन्नती, जिल्हा न्यायाधीश प्रथम प्रवेश, निवडश्रेणी व जिल्हा न्यायाधीश अधिकाधिक वेतनश्रेणी या प्रत्येक स्तरावर (जे-१ ते J-७) अनुज्ञेय राहतील.
- उ) उपरोक्त आगाऊ वेतनवाढ हया आदिवासी व नक्षलग्रस्त भागात दिल्या जाणाऱ्या एकस्तर/वरिष्ठ वेतनश्रेणी स्तरावर देखील लागू राहतील.
- ऊ) उक्त आगाऊ वेतनवाढी या मासिक वेतनाचा भाग राहतील व त्यावर प्रचलित महागाई भत्ता अनुज्ञेय राहिल.

१०. डोंगराळ/दुर्गम भाग भत्ता (Hill Area/Tough Location Allowance):-

- अ) डोंगराळ/दुर्गम क्षेत्रामध्ये काम कारणारे न्यायिक अधिकारी यांना दरमहा रु.५०००/- इतका भत्ता अनुज्ञेय असेल.
- ब) सदर भत्ता दि.०१/०१/२०१६ पासून देय राहिल.
- क) उपरोक्त भत्त्याकरिता डोंगराळ/दुर्गम भाग हा मा.उच्च न्यायालयाने निश्चित केल्याप्रमाणे राहिल.

११. घरकामगार /घरगुती कामगारासाठी सहाय्यभत्ता (Home Orderly/Domestic Help Allowance):-

अ) कार्यरत न्यायिक अधिकाऱ्यांना घरकामगार किंवा घर कामासाठी साहयभूत भत्ता हा खालील दराने दि.०१/०१/२०१६ पासून अनुज्ञेय राहिल व त्यात दि.०१/०१/२०१६ पासून दर सहा महिन्याला ५ % वाढ होईल.

(१) जिल्हा न्यायाधीश : रु.१०,०००/- दरमहा

(२) दिवाणी न्यायाधीश : रु.७,५००/- दरमहा

ब) घरगुती कामासाठी साहयभूत भत्ता सेवानिवृत्त न्यायिक अधिकाऱ्यांना रु.९,०००/- व कुटुंब निवृत्त वेतन धारकांना रु.७५००/- दि.०१/०१/२०१६ पासून व ३० % वाढीव दराने दि.०१/०१/२०२१ पासून दरमहा अनुज्ञेय राहिल.

क) न्यायिक अधिकाऱ्यांच्या घरी रात्रीचे वेळी गट-ड संवर्गातील कर्मचारी उपलब्ध करून देण्यात आला असला किंवा सर्व साधारणतः धोका असलेल्या भागात न्यायिक अधिकारी राहत असल्यामुळे, त्यांना सुरक्षा कर्मचारी उपलब्ध करून देण्यात आला असला, किंवा प्रमुख जिल्हा न्यायाधीश किंवा समकक्ष पदावरील न्यायिक अधिकाऱ्यांच्या घरी प्रशासकीय कामासाठी गट-ड संवर्गातील कर्मचारी उपलब्ध करून देण्यात आला असला तरीही, सदर अधिकाऱ्यांना उक्त दरानुसार होम ऑर्डरली भत्ता अनुज्ञेय राहिल.

ड) सदर भत्ता हा स्वप्रमाणपत्राच्या आधारावर देण्यात यावा.

१२. घर भाडे भत्ता व निवास्थाने (House Rent Allowance and Residential Quarters):-

अ) (१) न्यायिक अधिकाऱ्यास पदाचा कार्यभार स्वीकारल्यानंतर एका महिन्याच्या आत भाडेमाफ शासकीय निवासस्थान उपलब्ध करून द्यावे, किंवा शासकीय निवासस्थान उपलब्ध नसल्यास कार्यालयाने खाजगी निवासस्थान उपलब्ध करून द्यावे. तसे निवासस्थान उपलब्ध असल्यास सदर न्यायिक अधिकाऱ्यास घर भाडे भत्ता अनुज्ञेय नसेल.

(२) शासकीय निवासस्थान उपलब्ध नसल्यामुळे कार्यालयाने उपलब्ध करून दिलेल्या निवासस्थानाचे भाडे, प्रमुख जिल्हा न्यायाधीश किंवा समकक्ष अधिकारी थेट घर मालकास अदा करतील.

(३) न्यायिक अधिकाऱ्यांच्या निवासस्थानाचे किमान चटई क्षेत्र खालीलप्रमाणे असेल:

१. जिल्हा न्यायाधीश : २,५०० चौ.फू

२. दिवाणी न्यायाधीश (CJSD & CJJD) : २,००० चौ.फू.

- (४) न्यायिक अधिकाऱ्यास वरील विहित मुदतीत शासकिय निवासस्थान किंवा कार्यालयाकडून खाजगी निवासस्थान उपलब्ध करून दिले नसल्यास, न्यायिक अधिकारी स्वतः खाजगी निवासस्थानाची व्यवस्था करू शकेल. सदर न्यायिक अधिकारी केंद्र शासनाच्या वित्त मंत्रालयाने जारी केलेल्या दिनांक ०७/०७/२०१७ रोजीच्या (Dept. Of Expenditure) in O.M.No. २०/५/२०१७-E II (B) मधील दरानुसार व मा.उच्च न्यायालयाने शहरांचे अदययावत वर्गीकरण जोडपत्र “ब” नुसार केल्याप्रमाणे घरभाडे भत्ता देय राहील.
- (५) जे न्यायिक अधिकारी स्वतः च्या मालकीच्या किंवा पती/पत्नीच्या मालकीच्या किंवा आईवडिलांच्या मालकीच्या घरात राहत असतील किंवा जे भाड्याच्या घरात राहत असतील त्यांनासुद्धा वरीलप्रमाणे घर भाडे भत्ता अनुज्ञेय राहील.
- (६) खाजगी निवासस्थानाचे भाडे वरीलप्रमाणे अनुज्ञेय घरभाडे भत्त्याच्या मर्यादेत असल्यास भाडे निश्चितीची आवश्यकता नसेल, परंतू सदर खाजगी निवासस्थानाचे भाडे अनुज्ञेय घरभाडे भत्त्याच्या मर्यादेपेक्षा जास्त असल्यास, प्रमुख जिल्हा न्यायाधीश किंवा समकक्ष अधिकारी सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या सहाय्याने, सदर निवासस्थानाचे भाडे निश्चिती/ मूल्यमापन करतील. तसे निश्चित/मूल्यमापन करण्यात आलेले भाडे आणि अनुज्ञेय घर भाडे भत्त्याच्या रकमेतील तफावत १५% पेक्षा जास्त असल्यास, प्रमुख जिल्हा न्यायाधीश किंवा समकक्ष अधिकारी मा.उच्च न्यायालयाची मंजूरी घेऊन, भाड्याच्या तफावतीची रक्कम मंजूर करू शकतात. अशी तफावत १५% पेक्षा कमी असल्यास मंजूरीची आवश्यकता राहणार नाही.
- (७) स्वतःचे घरात राहणाऱ्यांना न्यायिक अधिकाऱ्यांना उपरोक्त घर भाडे भत्त्याचा लाभ दिनांक ०१/०१/२०१६ पासून व भाड्याचे घरात राहणाऱ्यांना दि.०१/०१/२०२० पासून अनुज्ञेय राहील.
- ब) **फर्निचर व वातानुकूलन यंत्र अनुदान (Furniture and Air Conditioner Allowance):-**
- (१) न्यायिक अधिकाऱ्यांना ५ वर्षातून एकदा रक्कम रु.१,२५,०००/- फर्निचर व रु. ५५,०००/- वातानुकूलन यंत्र अनुदान अनुज्ञेय राहील. सदरचे -फर्निचर अनुदान हे फर्निचर, घरगुती, विद्युत व इलेक्ट्रॉनिक उपकरणे इत्यादीच्या खरेदीसाठी वापरता येईल.
- (२) उपरोक्त अनुदान दि.०१/०१/२०१६ पासून अनुज्ञेय राहतील. पाच वर्षांचे गट वर्ष दि.०१/०१/२०१६ ते दि.३१/१२/२०२० व गट वर्ष दि.०१/०१/२०२१ ते दि.३१/१२/२०२५ व त्याप्रमाणेच पुढे राहतील. दि.०१/०१/२०१६ ते

दि.३१/१२/२०२० या गट वर्षातील फर्निचर व वातानुकुलीत यंत्राची देयके असल्यास ती सादर करून प्रतिपुर्ती अनुज्ञेय राहिल. तथापि, गट वर्ष दि.०१/०१/२०१६ ते दि.३१/१२/२०२० मधील देयके उपलब्ध नसल्यास सदर अनुदान चालू गट वर्षात वापरणे अनुज्ञेय राहिल.

(३) उपरोक्त अनुदानाच्या अनुषंगाने घेतलेल्या वस्तू प्रत्येक गट वर्षानंतर अथवा सेवानिवृत्तीचेसमयी प्रमाणित घसाऱ्याच्या वजावटीबाबतची व त्या वस्तू संबंधीत अधिकाऱ्याकडे ठेवण्याच्या विकल्पाबाबतची मार्गदर्शक सुची मा. उच्च न्यायालय ठरवेल त्यानुसार राहिल.

१३. रजा प्रवास सवलत (LTC) / स्वग्राम सवलत (HTC) :-

अ) न्यायिक अधिकाऱ्यांना LTC (HTC साठी नाही) लाभ घेतांना १० दिवसांच्या अर्जित रजेचे रोखीकरण उपरोक्त परिच्छेद क्र.७ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे करता येईल.

ब) (१) न्यायिक अधिकाऱ्यांना ३ वर्षांच्या गटामध्ये संपूर्ण भारतभर एक LTC आणि एक HTC अनुज्ञेय राहिल. सदर गट वर्ष दि.०१/०१/२०१६ ते दि.३१/१२/२०१८, दि.०१/०१/२०१९ ते दि.३१/१२/२०२१, दि.०१/०१/२०२२ ते दि.३१/१२/२०२४ व याप्रमाणे पुढे, असे राहिल.

(२) नवनियुक्त न्यायिक अधिकाऱ्यास पहिल्या ३ वर्षांच्या गटामध्ये २ वेळा HTC अनुज्ञेय असेल. तीन वर्षांचा गट हा परिविक्षाधीन कालावधी पूर्ण झाल्यावर सुरू होईल.

क) सर्व संवर्गातील न्यायिक अधिकाऱ्यांना LTC सवलतीकरिता विमान प्रवास व त्याची प्रतिपुर्ती अनुज्ञेय राहिल. प्रतिपुर्तीकरिता त्यांनी विमान प्रवासाचे तिकीट थेट एअरलाईन्सकडून किंवा केंद्र / राज्य शासनाकडील अधिकृत एजंटमार्फत खरेदी करणे आवश्यक असेल.

ड) मागील गट वर्षात न घेतलेली रजा प्रवास सवलत पुढील गट वर्षाच्या पहिल्या वर्षात व निवृत्तीनंतर पुढील एका वर्षाच्या आत घेता येईल.

इ) सेवानिवृत्त न्यायिक अधिकाऱ्यांना LTC/HTC सवलत अनुज्ञेय नाही.

ई) न्यायिक अधिकाऱ्यांना केवळ LTC/HTC हेतूने अर्जित रजा घेण्याची आवश्यकता असणार नाही आणि त्यांना दोन दिवसांच्या मर्यादेपर्यंत उपसर्ग आणि प्रत्यय म्हणून जोडून नैमित्तिक रजेचा लाभ घेण्याची परवानगी दिली जाऊ शकते.

उ) उपरोक्त सवलत ही शासकीय दौरा / बदलीच्या वेळी देय असल्यानुसारच्या प्रवास भत्ता व दर्जानुसार अनुज्ञेय असेल. तथापि दैनिक भत्ता अनुज्ञेय असणार नाही.

१४. वैद्यकीय भत्ता/ वैद्यकीय सवलती (Medical Allowance/Medical Facilities):-

- अ) कार्यरत न्यायिक अधिकाऱ्यांना दरमहा रु.३,०००/- इतका वैद्यकीय भत्ता दि.०१/०१/२०१६ पासून रोखीने अनुज्ञेय राहील.
- ब) निवृत्तिवेतनधारक न्यायिक अधिकाऱ्यांना/कुटुंब निवृत्ती वेतन धारकांना दरमहा रु.४,०००/- इतका वैद्यकीय भत्ता दि.०१/०१/२०१६ पासून अनुज्ञेय राहील.
- क) कौटुंबिक निवृत्ती वेतन घेणारे सेवानिवृत्त न्यायिक अधिकाऱ्यांच्या पती/पत्नी किंवा त्यांच्यावर अवलंबून असणारे सदस्य हे देखील निवृत्तीवेतन धारकांच्या बरोबरीने वैद्यकीय सुविधा/प्रतिपुर्तिस पात्र असतील.
- ड) मा.सर्वाच्च न्यायालयाने स्वीकृत केलेल्या इतर वैद्यकीय सवलतीबाबत स्वतंत्रपणे आदेश निर्गमित करण्यात येतील.

१५. वृत्तपत्र व मासिक भत्ता (Newspaper and Magazine Allowances):-

सदर भत्ता जिल्हा न्यायाधिकाऱ्यांना प्रतिमहा रु.१,०००/- व इतर न्यायिक अधिकाऱ्यांना प्रतिमहा रु.७५०/- (२ वृत्तपत्रे आणि १ मासिकासाठी) दि.०१/०१/२०२० पासून अनुज्ञेय राहील.

सदर भत्त्याची प्रतिपूर्ती जानेवारी ते जून आणि जुलै ते डिसेंबर अशी अर्ध वार्षिक कालाने स्वप्रमाणपत्राच्या आधारे करण्यात यावी.

१६. पोशाख भत्ता (Robe Allowance):-

न्यायिक अधिकाऱ्यांना दर ३ वर्षातून एकदा रु.१२,०००/- इतका पोशाख भत्ता दि.०१/०१/२०१६ पासून अनुज्ञेय राहील.

१७. प्रशासकीय कामासाठी विशेष वेतन (Special Pay for Administrative Work):-

प्रशासकीय कामासाठी खालील संवर्गातील न्यायिक अधिकाऱ्यांना पुढीलप्रमाणे दरमहा भत्ता दि.०१/०१/२०१९ पासून अनुज्ञेय राहील.

पद	प्रशासकीय कामासाठी विशेष वेतन
प्रमुख जिल्हा व सत्र न्यायाधीश/प्रधान न्यायाधीश, नगर दिवाणी व सत्र न्यायालय, मुंबई/मुख्य न्यायाधीश, लघुवाद न्यायालय, मुंबई/प्रतिनियुक्तीवरील समकक्ष न्यायिक अधिकारी	रु.७०००/-
जिल्हा न्यायाधीश-१	रु.३५००/-
जिल्हा न्यायाधीश व प्रतिनियुक्तीवरील समकक्ष अधिकारी ज्यांच्याकडे प्रशासकीय कामकाज देण्यात आले आहे.	

विशेष न्यायालये किंवा न्यायाधिकरणावरील जिल्हा न्यायाधीश ज्यांच्याकडे स्वतंत्र प्रशासकीय कामकाज आहे.	
मुख्य न्यायदंडाधिकारी / मुख्य महानगर दंडाधिकारी / प्रिंसिपल दिवाणी न्यायाधीश वरिष्ठ स्तर व कनिष्ठ स्तर/ प्रतिनियुक्तीवरील समकक्ष अधिकारी/इतर न्यायिक अधिकारी ज्यांच्याकडे स्वतंत्र प्रशासकीय कामकाज आहे.	रु.२०००/-

१८. **अतिथ्य भत्ता (Sumptuary Allowance):-** खालील संवर्गातील न्यायिक अधिकाऱ्यांना पुढीलप्रमाणे दरमहा अतिथ्य भत्ता दि.०१/०१/२०१६ पासून अनुज्ञेय राहिल.

पद	अतिथ्य भत्ता
प्रमुख जिल्हा व सत्र न्यायाधीश/प्रधान न्यायाधीश, नगर दिवाणी व सत्र न्यायालय, मुंबई/मुख्य न्यायाधीश, लघुवाद न्यायालय, मुंबई/ प्रतिनियुक्तीवरील समकक्ष न्यायिक अधिकारी	रु.८,८००/-
जिल्हा न्यायाधीश (अधिकालिक वेतनश्रेणी)	
जिल्हा न्यायाधीश (निवडश्रेणी)	
संचालक, न्यायिक अकादमी /न्यायिक प्रशिक्षण संस्था/सदस्य-सचिव, राज्य विधि सेवा प्राधिकारण	
जिल्हा न्यायाधीश	रु.७,८००/-
मुख्य न्यायदंडाधिकारी / मुख्य महानगर दंडाधिकारी / प्रिंसिपल दिवाणी न्यायाधीश वरिष्ठ स्तर	रु.६,८००/-
दिवाणी न्यायाधीश वरिष्ठ स्तर व प्रतिनियुक्तीवरील समकक्ष न्यायिक अधिकारी	रु.५,८००/-
दिवाणी न्यायाधीश कनिष्ठ स्तर व प्रतिनियुक्तीवरील समकक्ष न्यायिक अधिकारी	रु.३,८००/-

सेवानिवृत्त न्यायिक अधिकाऱ्यांना सदर भत्ता अनुज्ञेय राहणार नाही.

१९. **दूरध्वनी सुविधा (Telephone Facility) :-**

- अ) (१) जिल्हा न्यायाधीश यांना दरमहा रु.१,५००/- व इतर न्यायिक अधिकाऱ्यांना दरमहा रु.१,०००/- इतका भत्ता त्यांच्या निवासस्थानी टेलिफोन आणि ब्रॉडबॅण्ड सुविधेसाठी अनुज्ञेय राहिल. ज्या ठिकाणी ब्रॉडबॅण्ड सुविधा उपलब्ध नसेल त्या ठिकाणी जिल्हा न्यायाधीश यांना दरमहा रु.१,००० व इतर न्यायिक अधिकाऱ्यांना दरमहा रु.७५०/- इतका भत्ता अनुज्ञेय राहिल. सदर सुविधा ही कोणत्याही सेवा पुरवठादारांकडून घेता येईल.

- (२) तसेच दि.२२.१०.२०१० रोजीच्या शासन निर्णयान्वये सर्व न्यायिक अधिकाऱ्यांना अनुज्ञेय करण्यात आलेली कार्यालयीन दुरध्वनीवरील विनामुल्य कॉल्सची सुविधा यापुढेही पूर्ववत राहिल.
- (३) उपरोक्त कार्यालयीन व निवासस्थानाकरिता दुरध्वनी सुविधा बसविण्याचा खर्च कार्यालय करेल.
- (४) उपरोक्त भत्त्याची प्रतिपूर्ती स्वप्रमाणपत्राच्या आधारे करण्यात यावी.
- ब) (१) जिल्हा न्यायाधीश यांना मोबाईल हॅण्डसेटसाठी ३ वर्षातून एकदा रु.३०,०००/- व इतर न्यायिक अधिकाऱ्यांना रु.२०,०००/- भत्ता अनुज्ञेय राहिल. तसेच जिल्हा न्यायाधीश यांना सदर मोबाईलकरिता वापरकर्ता शुल्क म्हणून प्रतिमहा रु.२,०००/- व इतर न्यायिक अधिकाऱ्यांना प्रतिमहा रु.१५००/- इतका भत्ता अनुज्ञेय राहिल. सदर भत्ता स्वप्रमाणपत्राच्या आधारे देण्यात येईल.
- (२) उपरोक्त अनुदानाच्या अनुषंगाने घेतलेला जुना मोबाईल फोन हॅण्डसेट प्रत्येक गट वर्षानंतर अथवा सेवानिवृत्तीचे समयी प्रमाणित घसान्याच्या वजावटीची व तो संबंधीत अधिकाऱ्याकडे ठेवण्याच्या विकल्पाची मार्गदर्शक सुची मा.उच्च न्यायालय ठरवेल त्या निर्देशानुसार राहिल.
- (३) सदर मोबाईल हॅण्डसेट खरेदीची सुविधा ही सन २०१६ पासून तीन वर्षांचे गट वर्ष म्हणजे दि.०१/०१/२०१६ ते दि.३१/१२/२०१८, दि.०१/०१/२०१९ ते दि.३१/१२/२०२१, दि.०१/०१/२०२२ ते दि.३१/१२/२०२४ व त्यापुढे, या प्रमाणे देय राहिल. गट वर्ष सन २०१६ ते २०१८ व सन २०१९ ते २०२१ या गट वर्षातील देयके उपलब्ध नसल्यास सदर अनुदान चालू गट वर्षात वापरणे अनुज्ञेय राहिल.
- क) उपरोक्त “अ” व “ब” कडील भत्ते व अनुदान हे दि.०१/०१/२०१६ पासून अनुज्ञेय राहिल.

२०. प्रवास भत्ता व बदली अनुदान (Travelling Allowance and Transfer Grant):-

अ) बदली अनुदान :

- (१) बदली झाल्यावर, समग्र स्थानांतरण अनुदान (Composite Transfer Grant) एक महिन्याच्या मूळ वेतनाचे समतुल्य दराने अनुज्ञेय असेल
- (२) बदली २० किलोमीटर किंवा त्यापेक्षा कमी अंतरावर असलेल्या ठिकाणी किंवा त्याच शहरामध्ये (जर त्यात वास्तव्य बदलाचा समावेश असेल तर), समग्र स्थानांतरण अनुदान (CTG) मूळ वेतनाच्या १/३ भाग असेल.
- (३) रस्त्याने केलेल्या सामान वाहतुकीच्या बाबतीत, स्वीकार्य रक्कम कमीतकमी रु.५०/- प्रति कि.मी. किंवा वास्तविक लागलेले शुल्क यापैकी जे कमी असेल, ते अनुज्ञेय असेल. यामध्ये सामान लोडिंग आणि अनलोडिंगसाठी लागणारी मजुरी

यांचा समावेश राहिल. जेव्हा महागाई भत्ता ५०% ने वाढेल, तेव्हा सदर रक्कम २५% ने वाढविली जाईल. (उदा. महागाई भत्ता ५० % झाला तेव्हा उपरोक्त स्वीकार्य रक्कम रु. ६२.५ प्रती कि.मी. व महागाई भत्ता १०० टक्के झाल्यावर रु.७५ प्रती कि.मी. व त्याप्रमाणे पुढे राहिल).

(४) उक्त अनुदान व भत्ता दि.०१/०१/२०१६ पासून लागू राहिल. सुधारित अनुदान व भत्त्याची दि.०१/०१/२०१६ पासूनची अनुज्ञेय थकबाकीची रक्कम पूर्वी दिलेल्या रकमेतून समायोजित करून उर्वरित थकबाकी रोखीने देण्यात यावी.

ब) न्यायिक अधिकाऱ्यांना केंद्र शासनाच्या संबंधीत नियमानुसार प्रवास भत्ता अनुज्ञेय असेल.

२१. महाराष्ट्र राज्यातील सर्व संवर्गातील न्यायिक अधिकारी यांना कार्यालयीन कामकाज तसेच विविध कार्यशाळा, अभ्यास शिबीरे व विविध प्रशिक्षणासाठी विमान प्रवास सवलत अनुज्ञेय राहिल.

२२. न्यायिक अधिकाऱ्यांना महाराष्ट्र राज्यात किंवा राज्याच्या बाहेर प्रशिक्षणासाठी गेल्यानंतर त्या ठिकाणी प्रशिक्षण देणाऱ्या संस्थेकडून राहण्याची व जेवणाची व्यवस्था केली गेली नसेल व त्यांना स्वखर्चाने व्यवस्था करणे भाग पडल्यास किंवा त्या संस्थेने त्यांच्याकडून फी/खर्च घेतला असल्यास, फी/झालेला प्रत्यक्ष खर्च अनुज्ञेय असेल. प्रत्यक्ष खर्च वित्त विभागाच्या दि.०७/१०/२०२२ रोजीच्या शासन निर्णयाच्या मर्यादेत असल्यास त्याबाबतच्या मंजूरीचे अधिकार मा.उच्च न्यायालयास किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या सक्षम प्राधिकाऱ्यांना असतील. त्यापेक्षा जास्त रक्कमेस मान्यता देण्याचे अधिकार प्रशासकीय विभागास असतील.

२३. उपरोक्त भत्त्यांव्यतिरिक्त इतर भत्ते हे राज्य शासकीय कर्मचाऱ्यांना अनुज्ञेय असल्याप्रमाणे लागू राहतील. तसेच राज्य शासनाकडील भत्ते हे उपरोक्त नमूद भत्त्यांपेक्षा जास्त लाभदायक असतील तर ते अनुज्ञेय करण्यात यावेत.

२४. उपरोक्त भत्ते व सुविधा या राज्यातील न्यायिक अधिकारी, कौटुंबिक न्यायालयाचे न्यायाधीश व प्रतिनियुक्तीवर असलेल्या न्यायिक अधिकाऱ्यांना लागू राहतील.

२५. उपरोक्त सुधारीत भत्त्यांच्या थकबाकीची रक्कम देतांना पुर्वीच्या शासन निर्णयान्वये अदा केलेली रक्कम समायोजित करून फरकाची रक्कम एकरकमी रोखीने देण्यात यावी.

२६. उपरोक्त भत्त्यांपोटी देय थकबाकीची रक्कम दि.२९/०२/२०२४ पूर्वी रोखीने अदा करण्याबाबत आवश्यक ती कार्यवाही करण्यात यावी.

२७. उपरोक्त भत्त्यांपोटीचा खर्च हा विधि व न्याय विभागाच्या अर्थसंकल्पीय नियंत्रणाखालील न्यायिक अधिकाऱ्यांवर होणारा खर्च आहे. इतर मंत्रालयीन विभागांनी त्यांच्या नियंत्रणाखालील न्यायिक अधिकाऱ्यांसाठी होणाऱ्या खर्चाची तरतूद स्वतंत्रपणे करावी.

२८. सदर भत्ते व सुविधा यासाठी होणारा खर्च मंजूर वित्तीय अनुदानातून व संबंधीत लेखाशीर्षातून भागविण्यात यावा.

२९. हा शासन निर्णय वित्त विभाग, व्यय-५ च्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.१२७/व्यय-५, दि.०२/०२/२०२४ व विनिमय च्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.४६/२०२४/विनिमय, दि.०१/०२/२०२४ च्या सहमतीने आणि मा.मंत्रिमंडळाच्या दि.०५/०२/२०२४ रोजीच्या बैठकीत दिलेल्या मान्यतेने निर्गमित करण्यात येत आहे.

३०. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून, त्याच संकेताक क्रमांक २०२४०२०६१८३०२४०६१२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(किशोर हि.पाटील)

उप विधि सल्लागार-नि-उप सचिव

प्रति,

१. मा. राज्यपाल यांचे प्रधान सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई.
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव.
३. मा.उपमुख्यमंत्री व मंत्री (विधी व न्याय) यांचे प्रधान सचिव.
४. मा.उपमुख्यमंत्री व मंत्री (वित्त) यांचे प्रधान सचिव.
५. मा. मुख्य सचिव यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
६. मा. सर्व सन्माननिय विधानसभा /विधानपरिषद, व संसद सदस्य महाराष्ट्र राज्य.
७. प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, (विधानपरिषद) विधानभवन, मुंबई.
८. प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, (विधान सभा) विधानभवन, मुंबई.
९. महाप्रबंधक, उच्च न्यायालय, मुंबई.
१०. प्रबंधक, उच्च न्यायालय (मूळ शाखा), मुंबई.
११. महालेखापाल- एक/दोन (लेखा व अनुज्ञेयता) महाराष्ट्र, मुंबई / नागपूर.
१२. महालेखापाल- एक/दोन (लेखापरीक्षा) महाराष्ट्र, मुंबई / नागपूर.
१३. संचालक, लेखा व कोषागारे, मुंबई.
१४. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.
१५. निवासी लेखापरीक्षा अधिकारी, मुंबई.
१६. प्रमुख न्यायाधीश, नगर दिवाणी व सत्र न्यायालय, मुंबई.
१७. मुख्य महानगर दंडाधिकारी, मुंबई.
१८. सर्व प्रमुख न्यायाधीश, कौंटुबिक न्यायालय.
१९. मुख्य न्यायाधीश, लघुवाद न्यायालय, मुंबई.
२०. सर्व प्रमुख जिल्हा व सत्र न्यायाधीश.
२१. संचालक, न्यायिक अधिकारी प्रशिक्षण संस्था, नागपूर.
२२. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी.
२३. धर्मादाय आयुक्त, मुंबई.
२४. विधी व न्याय विभागातील सर्व कार्यासने.
२५. वित्त विभाग (सेवा-७/व्यय-०५).
२६. सर्व मंत्रालयीन विभाग.
२७. निवड नस्ती कार्यासन ३.

शासन निर्णयातील अ.क्र.७ (६) प्रमाणे व दुसऱ्या राष्ट्रीय न्यायिक वेतन आयोगाचा
अहवाल भाग-१, खंड-३ मधील पान क्र.३८ मधील नमूद उदाहरण

जोडपत्र “अ”

Example

Leave encashed during service	१२० days
Leave to the credit of the officer on the date of retirement	३०० days
Maximum Leave to be encashed at the time of retirement	३०० days
Eligible to get encashment of leave	३०० days
Leave encashment granted at the time of retirement (१२० days leave deducted on account of encashment during service)	$300 - 120 = 180$ days instead of ३०० days
That १२० days leave encashment is required to be given to the officer now.	

शासन निर्णयातील अ.क्र.१२ (४) प्रमाणे व दुसरा राष्ट्रीय वेतन आयोग व त्यानुषंगाने
मा.सर्वोच्च न्यायालयाचा दि.०४/०१/२०२४ रोजीच्या आदेशाप्रमाणे व मा.उच्च न्यायालयाच्या
निर्देशाप्रमाणे

जोडपत्र “ब”

घरभाडे भत्त्याच्या मंजूरीकरिता राज्यातील शहर / गावांचे सुधारीत वर्गीकरण -

X	Metropolitan and Municipal Corporation area and District Places
Y	Municipal Councils
Z	Other areas
